

DESPAREGUT

Poésia premiada ab *Una rosa d'or*, en lo certámen de Sitges.

S' han batut com à braus: de la darrera
canonada, suspesa, la fumera
s' arrossega pels pins com un ploinall;
y entremitj d' una pluja de granadas
passan corrent las mulas fuetejadas
emportantsen lo Krupp márgens avall.

« A defendre 'l canó » la tropa crida,
y al rependre furiosa la embestida
la collada coronan cent fusells;
mes l' enémich com tempestat avansa
y en mitj de flamas de pujar no 's cansa
al abrich del brancam dels pinatells.

Casi son dalt: los del turó cedeixen,
ja sas balas perdudas no fereixen
y ornará aviat lo cim lo pabelló;
un brau sens teme n' ha escalat la altura,
mes al punt que es adalt son pas l' hi atura
la granada que esclata com un tró.

Era un brau cassador. Ferit rodola
pel vessant de la presa montanyola
fins la vora molsosa d' un torrent,
hont sentint de son pit fugir la vida
com sombra veu sa companyia ardida
perseguint l' enemich per la pendent.

De la mort sent lo bes sobre sa cara
y 'l recort volgudíssim de sa mare,
de son poble y sa llar se l' hi apareix.
Y 'l veu com rera la apartada serra
després l' ayguat que ha desvastat la terra
bell lo sol en sa porta resplandeix.

Y veu aquella casa, la pallera
aixecars' com puig d' or vora de la era
veu las copas verdosas de sos pins,
y 'l torrent amaga't en mitj d' alzinas
ab sas fadas de vestas argentinas
sota porxos de perlas y rubins.

Un dia al crit esferehidor de guerra
s' estremi de venjansa aquella terra
tranquila com las auras de son prat.
Pér la Patria á lluytar sab que 'l cridáren
y 'l fusell encar tebi l' hi donaren
d' un company que espirava en lo combat.

Després. . . . sols lo brugit de la batalla
ofrir nú son pit á la metralla
d' un odiat enemich, que no coneix;
lluitar sens treva' fins donar la vida,
matá, ignorant de qui sigué homicida
y morir sens coneixe qui 'l fereix.

Y aixís en mitj de son crudel deliri,
sens saber per quin deu es son martiri
ni somiar que es la Patria, per qui mor,
l' ardit soldat sobre una verda branca,
tot pensant en sa mare, sos ulls tanca,
y fa son últim esbatach son cor.

Tot dorm y caila del torrent devora.
Escorrentse entre pedras l' aygua plora.
Va á amagarse ja 'l sol rera 'l serrat,
y 'l lleveig, que s' ajoca en la clotada,
porta encara una que altre canonada
com un tró de tempesta que ha passat.

Alsa 'l grévol sas fullas barnissadas,
que quan queya 'l soldat deixá tronxadas,
de verdura guarnintlli un bell dosser,
y l' amaga ab sas brancas trepadoras
la verdissa ab sas rosas y sas moras
tot servintli de llosa y de fosser.

Ja ningú l' hi sabrá. Brilla la lluna,
platejant l' alzinar de fulla bruna.
Ab sos raigs no travessa ja 'l trespol;
y atret com sempre per la font vehina
en la branca nuhosa de la alzina
ha cantat tot lo vespre un rossinyol.

Lo cel s' emporpra ab la novella albada;
ab la cara de pôlvora fumada
cinch llancers per buscarlo n' han vingut.
L' han cercat ab anhel: lo torrent calla,
y en la llista de morts de la batalla
han escrit aqueix mot: *desparegut*.

¿Y demà qué será? La torrentera
guardará son secret. L' aygua lleugera
entre pedras sos ossos s' endurá.
No tindrá una pregaria ni una llosa.
Sols lo corp potser sápiga hont reposa
més lo corp no ho dirá.

G. A. TELL Y LAFONT.

Á LA COSTA DE LLEVANT

Costa de llevant
iy que n' ets de bella!
Cent cops jo t' he vist
joyeil plé d' arenas;
t' he vist quan lo sol
ix d' onas encesas,
quan llú en lo mitj jorn,
quan fuig de la terra
y fet mar d' argent
en la nit serena;
t' he vist negre, ab por,
bramant la tempesta
y sempre m' apars
la costa més bella
que pétjan los homs
que 'l mar petoneja.

Si 'l sol ix d' orient
per cortinas bellas
de núvols com foch
orlats de violeta,
lo primer petó
aixis que veu terra
aqueell n' es per tú,
bressol de bellesas.

Jo t' he vist donar
eix petó que alena,
l' onada somriu
y esclata ab dolcesa,
llavors coralins
de colors encesas,
conquillas, com flors,
que l' mar hermosejan,
te porta ab ahel
merescuda ofrena
que ab tos brassos d' or
be rebs y festejas.

Com blanxs colomets
ab alas estesas,
de lluny los llahuts
van venint depressa.
Ja arriban contents,
ja son á l' arena;
lo brau mainer
ja riu ab sa pesca
que brilla, saltant
per la xarxa negra
com llá d' allá l' cel
hermosas estrellas.
Tot viu allavors
tot viu y s' alegra,
cansons del trevall
be prou que se 'n senten;
los crits dels brivalls
que l' art del mar treuhen,
de l' ona l' ramor,
lo joy de la pesca,
los cants de las aus,
lo ventet de terra
de vida y content
y de pau t' empleyan,
y allavors m' apars
la costa més bella

que petjan los homs
que 'l mar petoneja.

Lo sol va pujant,
las velas estesas
n' asseca ab sos raigs
y 'l vent las oneja;
inmens mar de llum
tas onas llumena,
un mar qu' es tot or
y un mar de turquesa
que dintre del vas
format ab ta arena
mogudas per Deu
sas onas barrejan.

Devalla ja 'l sol
llá d' allá las serras,
los valents llahuts
las onas fendeixen:
llavors sembla 'l mar
que n' está de festa,
tot ell ben guarnit
de blancas banderas.
Cortinatjes d' or
ab sa llum radera
te dona lo sol
de l' alt de la serra.
Abrigada ab ells
á la nit esperas,
t' adorm rondinant
l' onadeta bella
y 't canta cansons
ab tanta dolcesa
que sols los bells raigs
de lluna 't despertan,
y allavors d' argent
ab mantell cuberta

lluint los granets
de ta fina arena
com un bano obert
tot plé d' anticuelas
apars á mos ulls
la costa mes bella
que petjan los homs
que 'l mar petoneja.

T' hé vist negre, ab por
bramant la tempesta.
Llevant y mestral
moviante guerra;
las onas ab greu
s' alsavan superbas;
los núvols negrenchs
donavan feresa;
los llamps, rius de foch,
crehuavan depresa;
lo tro, rodolant
son carro feréstech;
¡qué bella llavors!
¡qué gran, qué plasenta!

Mes ja amaina 'l vent;
lo cel s' asserena,
lo mar se amanseix
y l' ona es blavencia;
lo sol esplendent
l' espay tot llumena.
L' escuma com neu
s' ajeu per l' arena
y 't trobas llavors
¡oh costa la bella!
ta falda qu' es d'or
y hermosas pedretas
de richs presentalls
de l' ona que 't besa
xopadeta arreu,

arreu, arreu plena,
recorts de la mar
recorts de tempestas.

Y al véuret, ab por,
ab goig, bella, ó negra
ja bres del trevall
ja mur de defensa,
ja d' or ó d' argent,
dormida ó desperta,
quan ix l' astre rey,
quan fuig pér la serras,
quan van los llaguts,
quant venen depressa
sempre que t' he vist,
que lo cor m' alegras,
á mos ulls apars
la costa mes bella
que petjan los homs
que 'l mar petoneja.

TEODOR VIDAL.

ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

I

LAS. TIAS. PONAS

Las tias de mon amich Guillém son quatre germanas que la mes jove te 45 anys, se diu Eulari; la segona Tomasa, la tercera Rafela, y la quarta y mes vella Narcisa. Vihuen á Besalú. Al perdrer llurs pares, fa alguns anys, se trobaren orfas, solas, pera administrar llur petit patrimoni, per cert de ben poch reddit, sense tenir ningú que las ajudés. Quan perderen sos pares l' Eulari tenia 35 anys, y las altres germanas dos anys de mes, es dir, en progressió quiscuna de dos anys.

Las quatre, en llur joventut, sentiren, com á fillas d' Eva, la tormenta de las passions; llur cor batia de desitj suspirant pel matrimoni; pero eran tant poch afavoridas per la naturalesa, y tenian tant poca llegítima que cap home, per afició que tingués pel matrimoni, ne feu cas. Llurs pares no perdian cap ocasió pera ferlas coneixer, pera portarlas á fira, com se diu en l' Empurdá, en balls, reunions... tot fou en vá. També quina estranyesa! cap d' ellas se semblava á donya Cecili, la mare; las quatre retiravan á don Joseph, lo pare, que era alt, sech, ossat, cara llarga afavorida d' un nas carnós, nervut, torsut un poch á l' esquerra, boca fesa de tal manera que quan reya semblava arribarli á las orelles; mans y peus de bastaix.

Donya Cecili, la mare, era petita, grassetta y rodoneta; 's deya que habia sigut guapa.

Que misteriosa es la lley dels contrastes entre home y dona! Com
LA RENAIIXENSA.—Any XVII.

explicar eixa preferència que la dona petita troba en l' home alt, y vice-versa? com també la dona guapa que prefereix un home lleig? Donchs, segons dihuen, donya Cecili se casá enamorada de son marit que ben cert res tenia per agradar, al contrari. En aquí entra també la part moral que de vegadas compensa los defectes fisichs. Ella prou rica, ell pobre; havia sigut escriptent de son pare, notari de Besalú. Llur enamorament fou un ver idíli de miradas y suspirs sense gosarse dir que s' estimavan. Fou quan morí l' notari, son pare, que, vengentse orfe, donya Cecili, se casá ab son estimat Joseph. Deu benefici llur unió donantlos hi quatre fillas, quatre filaborras com deya don Joseph ab lo desitg d' un noy. Pero quina mala sort, cap d' elles se semblava á la mare, totes retiravan al pare; aixís es que tenian mes fatxa de noys que de noyas. Ab los anys eixas qualitats masculinas s' han desenrotllat de tal manera que, pobretas!, á pesar de tenir un cor ben sensible, per forsa s' han bagut de quedar pera vestir Santa Catarina.

Hem de convenir que es una calamitat per uns pares de tenir quatre noyas lletjeras per casar. Francament son á planyer. En las reunions y saraus que anavan, al entrar en lo saló, las amigas sempre envejosaient las deyan: *las grias*. Donya Cecili se vené una finca pera ferlas anar bonicas; com mes flochs y adornos se posavan pitjor,

Las quatre eran altas, secas, coll llarch, mans y peus com de don Joseph, ab una veu d' home que feya fugir lo pretendent mes resignat. Y creguin que no ho merexian, puig eran plena de bon cor y bons sentiments que ben cert haguessen fet un marit felís.

Al veurers despreciadas pel món se tancaren en llur casa payral resignadas á viurer solas com monjas. Cubriren de cendra lo foch de sas ilusions perdudas; sola quedá encesa la mariposa del sentiment d' amor pur que en lo cor de la dona resplandeix de viva claror fins que la mort l' apaga. Es una veritat: aqueix amor purificat de tota idea terrenal lo ofereix á Deu. Las hermosas funcions del cult, l' altar, lo temple plé de flors, d' encens y de celestials melodías, la satisfan del tot. Troba en ellas consolacions puras en las quals se complau.

Pero no n' hi ha prou de eix ideal, voldrian un afecte material, palpable, fora del temple, al tornar á casa, res de l' home que miran ab indiferencia, pero si, d'un ser de Deu que puguin estimar, cariciar, un auzell, un gat, un gos, etc. Es estremada l' estimació que hi posan.

* * *

Las tias de mon amich Guillém tenen un gos llanut, lleig, llaga-

nyós, esquilit de mitg en avall com lo gos d' un gitano. Ignoro d' hont lo havian tret; lo havian arreplegat de cadell; li deyan *Xelin*. Era llur estimat; lo cuydavan com á una criatura. Quan la tia Eulari lo volia acariciar, la tia Cisa li prenia de sos brassos y lo cobria de petons: pobre *Xelin!*... pobre fillet meu!... y acabat la tia Rafela y la tia Tomasa. Lo gos se deixava fer omplint las tias de babas. En lo saló tenia la seva butaca privilegiada. Lo pentinavan una vegada al dia, cada una una setmana per torn. Lo posavan á taula devant d' un plat d' escudella, ab un toballó nuat al clatell, com una criatura; lo servian, lo atipavan de sucre y dolsaynas. Tota la casa anava en renou pel gos. Al veurer tan gran estimació de las quatre tias, totas d' edat, inspirava un sentiment de riure y de compassió... Sempre la mateixa claror de la mariposa que aduch en la vellesa radia com una aureola del cor de la dona...

Un dia al surtir d' una funció d' iglesia las tias Rafela, Tomasa y Eulari anaren á fer uua visita; la tia Cisa sola s' en torna á casa; tota vestida de negra, cap y cara coberts d' un vel, llibre y rosaris á la mà, caminava ab reculliment religiós, quan, de sopte, mitja dotzena de gossos, batentse ab crits y reganys, se li tiraren entre camas... La tia Cisa feu un crit dolorós y se desmayá. Los vehins la portaren en una famacia ahont se revingué, y l' accompanyareu á casa seva. No tardaren venir sas germanas. Al veurerla pàlida, estirada sobre 'l llit, s' asustaren. — Pero que tens Cisa? — Ay!... ay!... quin terror... — Parla, que t' ha succehit? — No puch... no ho volgueu saber... lo *Xelin*... allá... en mitj del carrer... horror!... Las tres llenyan un crit d' esglay, alsant los ulls al cel... Quin desespero en casa de las tias!...

A entrada de fosch lo gos gratá á la porta del pis; las quatre germanas corren á obrirla; entra 'l *Xelin* fet una llástima, brut de fanch, una orella esqueixada, sagnosa... Lo reculliren, lo consolaren, las llàgrimas als ulls... un ver sentiment que las hi durá dias.

Dongueren comiat á la criada que lo havia deixat fugir del pis.

* * *

Las tias de mon amich vihuen de renda de llur patrimoni qu' es poca; però com tenen orde y economía troban encara 'l medi de fer caritats.

A pesar de viurer molt retiradas, visitan algunas personas de llur edat, entr' elles donya Ignasia Ferrer y son marit lo senyor Pere, dos vellets que suman 135 anys. Lo senyor Pere es metge y molt amich de las tias. No creguin que eixa amistat fos interessada, las tias no te-

nen maloris puig son ben constituhidas, senceras y no tenen humors per causa de llur excessiva magror. No obstant, en mitg de aqueixa bona amistat y armonia s' hi barrejava un punt negre; provenia de la afició boja que tenian las tias pels animals. Avans del Xelin havian tingut un lloro que ab sos xiscllets aguts trencava 'l cap y feya lo desespero del senyor Doctor. Un capitá de barco de Sant Feliu, coneugut, que venia d' Amèrica 'ls hi havia regalat. Res sabia dir no mes que axordar á tothom que passava pel carrer quant lo tenian tret al balcó. Era l' estimat de las tias que sabian parlar no mes d' élit. Mori de mort violenta. Jo 'm temo que 'l culpable fou lo senyor Pere que per la criada li feu donar julivert. Sa mort causá gran desconsol; lo feren embalsamar y avuy se veu posat sobre un broch, sota campana de vidre, demunt la taula del saló; pero las arnas lo acaban de desplomar.

Reemplassaren lo lloro per un gat per cert molt fastigós. També tingué mala fi. Una nit de Janer pujà al terradet y de teulat en teulat s' en anà per las sevas. Algun gitano ne feu festa major.

Los vehins y coneuguts las deyan: *las Ponas*; es nom diminutiu de Joseph qu' es lo nom de llur pare: Joseph, Josepó, Pó, Ponas, Joseponas. Sempre surten tres á passeig, la quarta es de setmana, fent de mestressa. Si no fos l' afecte desagradable produxit per llur veu masculina y aixó de parlar totas á lo vegada, simpatisarian ab tothom. Lo senyor Pere y demés amichs hi eran fets y nc 'n feyan cás.

* * *

Un dia se 'ls presentá á casa un capitá de caballería alt, guapo, ben plantat, de uns 40 anys, que al entrar doná á las quatre una estreta abrassada que las feu tornar rojas y avergonyidas. Era un cosí germá que feya una pila d' anys que no havian vist. Venia d' Olot; s' en tornava á Madrid y al passar per Besalú, recordantse que hi tenia sas cosinas resolgué dedicárlashi un parell de dias.

Quina alegria! quina agradable sorpresa las Ponas! Tota la casa anà en renou; fou un succès extraordinari en llurs costums y vida tan quieta y pacífica. Que li 'n feren de festas, d' agasajos, parlant y rient totes al cop! Una li prengué 'l sabre, l' altre 'l quepis, l' altre la maleta.—Estás cansat?... Qué vols pendrer?... Ja la taula está para... Mira aquí tens la cambra... —Bé! bé! deixeume rentar y espol-sar... Estava mitj amohinat.

—Eularia! Tomasa! portéume la *cofaina*... Totas corren vers la cambra del capitá...—Qué vols, Lluís? qué demandas?—Una *cofaina*. —Ay! Deu meul... qué vol dir!... y las quatre se consultavan ansio-

sas no sabent que fer... Ah!... ja hi caych, digué la Rafela: se vol rentar... deu volguer dir lo gibrell... portemli... es aixó que vols.— Si.— Com ne dius cofaina may t' baguerem entés.

Lo cosí Lluís parlava un català xampurrat de castellà; no tenia cap culpa.

Quan se vingué 'l vespre, en Lluís las doná la bona nit y se reti-
rá á descansar. Las quatre germanas, ans d' anarsen á retiro, molt
afanyosas per llur cosí, volgueren saber si res li faltava, si estava ben
aconduhit. Entraren de puntetas en sa cambra. Lo cosí Lluís dormia
com un sant, reposant de son llarch viatge. Rodejaren son llit com las
santas Marías al voltant del Sepulcre, ab expressió enterñida; lo con-
templavan ab carinyo cobrint de llur sant afecte lo somni tranquil de
llur cosí. Moments després se retiraren de puntetas, satisfetas, palpi-
tant llur cor una mica mes; s' adormiren en mitj de somnis daurats de
llur joventut perduda.

Qué bonas esposas! qué bonas mares hagueren sigut! Pero Deu no
volgué que coneguessen lo sant matrimoni ni los goigs de la materni-
tat... pobres tias!...

Dos dias després lo capitá se despedí de sas cosinas. Se quedaren
tristas, affigidas; las hi semblá una visió. Deu sab quant lo tornarán á
veurer! Ha fet bé d' anarsen aviat; si hagués prolongat sa estada, sa
presencia hauria revolucionat la santa pau d' aquella casa.

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(*Seguirá.*)

LA FILLA DEL BATLLE

Poesia distinguida ab accésit, en lo certamen celebrat en Octubre de 1886 per l'
«Ateneo de Vilanova y Geltrú.»

Aixís diu lo Batlle
de Castelldor,
parlant á sa filla
vegent son plor:

—Perqué, donchs, malalta
¡bón Deu! vos mir?...
Lo rostre se us torna
color de llir!

—Remey en va cerca
per mi 'l doctor.
—¿Qué us dol, filla aymada?
—¡Ay pare! 'l cor.

—No us mancan riquesas
¿qué mes voleu?...
¿mes or, ó mes joyas?
Mes ne tindreu.

—Las puntas y sedas
me fan sufri':
Ab goig portaria
vestits de lli;

entant me tornesseu
la pau del cor:
mes ay, que n' es pobre
mon aymador;

y «hereu vull que siga,»
vos vareu dir:
Jo 'm vull morir, pare,
jo 'm vull morir.

Lo batlle n' agafa
bell jovencel:
—M' han dit que robareu;
¡vos valga 'l cel!

qui roba 's castiga,
la lley no 's tors'
—Es cert lo bon batlle:
mes eran flors.

L' amor al portarmhi
semblava dir':
per goig de sas trenas,
las té 'l jardí.

Ab ellas li parlo,
també hi respon;
que m' ayma ella, 'm juran
besant son front.—

La filla suspira,
callá 'l donsell;
lo batlle li guayta
flors al cabell.

Frisós acostants hi
li diu:—Del cor
l' amor teu arrenca
com jo eixa flor.—

Lo jove se 'n porta
lligat y près:
--Ja no 'l veureu filla,
may més may més. —

Plorosa y trista,
sa pensa bull.
Ençar qu' esfullada,
la flor recull.

En son pit l' amaga:
—La tindré aquí;
companya has de serme
fins á morir'. —

Entrá dins sa cambra,
plorant son dol.
Besant prop la Verge,
caygué al trespol.

Son pare al trobarla,
guaytá ab horror,
ja morta á sa filla
y ab la má al cor.

Febrós apartantli,
la ma ab neguit,
la flor esfullada
trobá en son pit.

Las nits la somnia;
besarli creu,
entant lo perdona,
son front de neu.

Ferit per l' espina,
d' aquella flor;
del somni desactiva
ab la má al cor.

VÍCTOR BROSA Y SANGERMAN.

ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

(Continuació)

Per lo dia de Sant Narcís, la tia Cisa volgué celebrar sa festa com en los demés anys. La tia Rafela era de setmana; feu per dinar, á de-més de plats substancials, algunes lleminaduras. Al centre de la taula posá un pá de pessich adornat d' un ram de flors. Ni l' senyor Pere ni donya Ignasia pogueren assistirhi, lo primer per tenir que visitar molts malalts y donya Ignasia per tenir reuma. Celebraren la festa en familia s'ens oblidar al Xelin assentat en sa cadira ab lo toballó nuat al catell; l' atiparen de lleminaduras. Lo dia se passá molt alegrement, lo mateix que la vetllada. Llur amich mossen Jaume que havia sigut mercenari, la senyora Rufina sa neboda, lo senyor Zacàrias, foren los convidats.

A las deu tothom se 'n aná á retiro.

Envers las dotse, se sentí un gran crit dins la cambra de la Cisa. Totas s' aixecaren y corriren. —Qué hi há?... Qué t' passa!... —Mi-reusel!... miréusel!... Miraren y vegeren l' Xelin de panxa enlayre, los ulls envidriats, las camas enrampadas, sacsejat per moviments convulsius. —Pobre Xelin!... pobre fillet!... Qué tens!... y á cada espasma un crit dolorós. —Está mal!... Se va á morir!... Lo fregaren ab draps calents, lo posaren sobre un llit ab cortinetas, ben abrigadet, acotxat com una criatura. Vingan bégudas cordials que li engargame-llavan ab un ambut. Pero l' Xelin no 's retornava... quin desespero! quins crits llastimosos!... Per si no pogueren resistir mes: Ves, digueren á la criada, á casa l' doctor Ferrer de part nostra que vinga tot seguit.

Qué hi pot haver á cá las Ponas? digué 'l senyor Pere á sa muller, tot vestintse depressa.—Afanyat, Pere, afanyat: una gran novedat hi deu haver que 't fassen cridar en aquestas horas; sobretot abrigat bé que los ayres de la nit son frets. Lo senyor Pere se posá la capa, prengué son bastó, y tot tráco tráco se dirigi á cá las Ponas, fentse acompañyar pel sereno. Trobá la porta del pis oberta y darrera la tia Rafela y la tia Cisa que l' esperavan ab ansia. Qué hi ha?...—Vingui! vingui!... entraren á la cambra.

Lo Xelin, abrigat ab las cortinas del llitet, se havia calmat; sas convulsions havian parat y semblava que descansava.

Las quatre Ponas feren assentar al senyor Pere que havia pujat la escala depressa y estava pres d' un atach d' ofech. Al veurer 'l llitet se pensá que 'l malalt era una criatura, lo que no va deixá d' extrañarlo; pero no era 'l cas de demanar explicacions. Las tias, parlant y gemegant las quatre á la vegada:—Ay! pobret!... ha comensat per convulsions y se li han enrampat las camas!... Lo senyor Pere arronsá los llabis, marmotejant: un atach cerebral... Veyam lo... Qui podrá pintar l' expressió de sa cara!... la estupefacció rabiosa de sa fesomia!... Llensá á las Ponas afligidas una mirada sarcástica, y molt enfadat, sense dir una paraula, prengué son bastó y sa capa, se dirigi determinat vers la porta del pis que obrí y tancá ab ímpetu, y al baxar l' escala: Bojas!... bojas!... bojas!... repetia rabiant.

Las tias Ponas se quedaren estupefactas... Y ara que té? qué li passa al senyor Pere!... Se juntaren á l' entorn del braser tristes y afligidas.

Lo Xelin per ellas era pas un gos, era una criatura, puig que aixís lo tractavan. Com explicar eixa aberració de sentiments? Ho hem de atribuir á la edat avansada de las tias.

No hi ha dubte que causas intel·lectuals degudas á la vellesa cap giran los afectes del cor; y pot ser també á lo no haver mai conegit l' afecte maternal tant inherent en lo cor de la dona.

* *

Al pujar lo senyor Pere la escala de casa seva encara rondinava: Ximples! bojas!... May semblant cas li havia succehit en sa llarga carrera.

Entrá en la cambra; sa senyora adormida, al sentir que trastrejava per la cambra, fregant ab rabia mitja dotzena de cerillas, ratllant la paret...—Ets aquí, Pere?... quina visita mes llarga!... deus estar tot

enfredolich... Qué tenen las Ponas? quina es la malalta?... Deu meu! qu' estás callat!... Lo senyor Pere, tirant, enfadat, son barret sobre una cadira que rodola per terra.—No ho vulgas saber.—Pero expliqat?... Allavors tot avergonyit no gosá dirli la veritat y fou tant son apuro que 's torná mentider:—Donchs, com era ahir lo sant de la Cisa lo ha volgut celebrar ab dolsaynas y lleminaduras... s' ha atipat massa... res, ja que ho vols saber... un ensit, vetho aquí.—Ay! pobre Cisa! demá iré á veurela.

Lo senyor Pere, satisfet de haverse tret part del pés de son fet vergonyós, en detriment de sa muller, se fica al llit sense cap remordiment y 'ls dos s' adormiren com santets.

Com s' explica eixa satisfacció del senyor Pere? Un home com ell formal, incapás de dir cosa per altre, que s' atreveix á mentir á la seva dona? Lo cas que li havia passat no podia cabrer en son cap; sa dignitat de metje era ultrajada y avergonyida. Se trobava en lo moment psicològich pera fer una baixesa sens calcular sos resultats. Aixís es feta nostra pobre naturalesa humana guiada per la vanitat y l' orgull.

L' endemá, á primera hora, donya Ignasia se dirigi á cá las Ponas. La Tomasa li obri la porta del pis, los ulls plorosos molt afflida.— Ay! Donya Ignasia quina desgracia!... ha mort á la matinada!...— Cóm... que 'm diu!... ab tant pocas horas!... Deu meu! Deu meu! aixó es horrorós... y las dues vessaren una llàgrima.— Si senyora... y contá alló de las convulsions y camas enrampadas.—Ay! pobreta!... los anys... la vellesa... Deu l' hagi perdonada!...

En aixó entra la Cisa—estupefacció, esglay de donya Ignasia mitj atontada... y sense donarli temps de revenirse del susto:—Vosté ha sabut la desgracia pel senyor Pere... pobre Xelin!... morí á las sis de la matinada!... Lo Xelin!... la Cisa!... lo senyor Pere!... l' ensit! ballavan pel cap de la Ignasia en furiós torbelli.

Ho comprengué tot, se las mirá ab compassió y las planyé:—Pobres Ponas!... sempre las mateixas... de génit y figura fins á la sepultura. Se retirá ab sonrisa dolorosa, planyívola, donántlashi lo pésam y s' en aná depressa á demanar una explicació á son marit.

La nit porta consell, diu lo refrá. Al veurer entrar la seva senyora tant seria y mal humorada lo senyor Pere esclaffi una rialla tant grassa que desarmá lo rencor de sa muller; ho prengueren per broma y 'ls dos de molt bona humor seren la burla de las Ponas.

Lo Xelin morí d' ensit de tant que lo atiparen en lo dinar de la

festa de Santa Narcisa. Fou enterrat al jardí de la casa sota d'un gerro de flors que li serveix de mauseol.

Las tias lo ploraren molts dias. Ara han possehit un esquirol que, com es d' esperar, las farà oblidar lo Xelin, ja que lo temps esborra nostres recorts mes estimats.

A pesar de ferse cada dia mes vellas las Ponas se conservan encara. Quan las quatre van á una funció religiosa, sobretot lo divendres sant pels monuments, vistas de per darrera encara fan planta. Lo senyor Pere diu que son encartronadas y que viurán encara molts anys. També ho crech; com son tant caritativas Deu las hi farà eixa mercé.

II

LOS FERRERS

Ara hem de fer mes intima coneixensa ab lo metje Ferrer y sa muller que coneixém ja bastant.

Avans de venir á viurer á Besalú, lo senyor Pere exercia la facultat á Figueras. Fou després de casat ab donya Ignasia que s' establien á Besalú hont sa muller te l' patrimoni. Donya Ignasia es d' una casa antigua de l' Empurdá y son marit es fill d' una casa de pagés, masobers del Comte de Peralada, los quals fent moltes economias, y comprenguent lo preu que abuy val l' instrucció, lo portaren al petit seminari de la Mare de Deu del Culell pera ferne un capellá. En Pere no hi tingué vocació.

Se l'aná á Barcelona ahont feu sos estudis mèdichs. Es á sa classe humil de pagés que deu lo tracte senzill de *senyor* Pere en lloc que á sa esposa per esser de mes alt llinatge li diuhen *donya* Ignasia.

Acabada la carrera en Pere s' establí á Figueras. Prompte's feu una parroquia sobretot en las pagesías. Vivia sol ab una criada de 50 anys que havia tret de pagés, que li cuynava, rentava, planxava la roba; una dona estalviayra, callada, de pocas paraulas, sempre á sa feyna; valia un imperi.

En Pere vivia com un filosop; acostumat al travall, á estalviar los pochs cuartos que li enviavan sos pares pera poguer acabar la carrera; los anys que havia passat á Barcelona havian sigut de miseria y privacions. Per fi obtingué son titol de metje. Vivia á Figueras al carrer de Peralada, á un tercer pis baratet. Un oncle seu que havia sigut metje li deixá al morir tota sa biblioteca que's componia de molts

llibres de medicina molt antichs de pergamí y cibella. En ells s'enterava de la medicina antigua dels Esculapis del temps vell; comparava llur ciencia ab la moderna y se convenia que ben pochs eran los progressos fets fins ara; que lo cos humá era un misteri impenetrable que no era donat á l' home penetrar; que la ciencia médica, pel metje, havia de tenir per base la observació y l' experiencie. Com molts metjes, no creu ab la medicina; deya que la salut dependia de la bona conducta y l' higiene, y que lo gran metje era la mateixa naturaleza que tant en lo regne animal com vegetal era la gran reparadora de las forsas perdudas. Carácter jovial, amable, animava 'ls malalts ab sa bona humor pera rellevar llur moral. Sols devant d' un cas grave se posava serio, arronsava las cellas al veurer que tota la ciencia médica era impotent pera treurer lo malalt de las garras de la mort.

Absorvit per la Ciencia, havia arribat als 35 anys sense pagar tribut al sentiment inherent á la jovenesa; son cor batia ab la mateixa calma.

Un dia rebé un recado pera anar á l' Arnau, á un quartet de Figueras. Donya Catarina Arnau era al llit presa d' un reuma articular; una senyorèta la cuydava com un àngel de la Caritat; tota de zel, de sollicitut per la malalta, una filla hauria pas fet mes per sa mare. Era l' Ignasieta, que sapiguent sa tia malalta havia corregut al mas de l' Arnau pera cuydarla. Tenia uns 30 anys; no era guapa, pero sa sesomia expressiva tenia un no sé qué de simpática, de bondadosa, que reflexava la calma y puresa de son cor. Carácter sensill amable, un poch serio. Havia sigut educada al costat de sa mare, una santa dona que li inculcà sos sentiments religiosos y caritatius de bona cristiana; havia arribat als 30 anys, tranquil, resignada sense que la pau de son cor hagués sigut may turbada.

Lo doctor Ferrer que dia per altre visitava donya Catarina Arnau s' emprendá de las hermosas cualitats de l' Ignasia. Llurs miradas á voltas se encontravan y los dos baixavan 'ls ulls. La commoció psicològica, la guspira de que nos parla Stendhal, se manifestá ab una estreta de mà que, al cap d' alguns dias, se donaren, al despedirse lo doctor. Desde aquell dia ressentiren un sentiment fins llavors, per ells, desconegut... qual resultat fou lo casament.

A 32 anys, l' Ignasia era com una flor que desfloreix y 's prepara per granar. Sense l' intervenció del senyor Pere ben segur que hauria fet com las Ponas, de vestir Santa Catarina.

Un matrimoni ditxós com aquell no 's veu en lloch. Passaren la

lluna de mel á Montserrat, á Barcelona; s' estimavan com núvis de 20 anys, enamorats l' un de l' altre.

Establits que foren á Figueras, la parroquia del senyor metje Ferrer augmentà molt. Res los hi faltava pèra esser ditxosos.

Al cap de l' any de casats donya Ignasia cambiá de genit, se torna trista. Son marit al principi no 'n feya cas, puig diu que totas las donas son llunàticas y que llur sistema nerviós está subjecte á las influencias atractivas de la lluna. Precisament sobre d' aixó havia fet molts experiments, y 's proposava de presentar á l' Academia de Medicina una tesis relativa á eixa qüestió.

Pero quan vegé que la tristesa de sa estimada Ignasia no 's dissipava, se alarmá:

—Qué tens, Ignasia?

—Jo... res.

—No pot esser.

Ella fentlí una sonrisa dolorosa.

—Te asseguro que res tinch.

Un dia la trobá lo cap inclinat sobre un brodat entre mans que mullava ab sas llàgrimas.

—Vaja! Aixó no pot anar: que 't passa? ho vuy saber... y s' age-nollà devánt ella. Allavors recolsantse sobre l' pit de son marit, sos brassos encrenhatxs á l' entorn de son coll.—Pere... Só una desgracia-dà!... Deu no 'm vol escoltar!... He fet una novena á Sant Joseph y un' altra á Sant Ramon!... Só de mala grana!...—Aixó te fa estar trista? deixa fer: potser ne tiindrém un reguitzell.

En Pere no deya lo que 's pensava perquè ja eran los dos de massa edat.

Passaren mesos, passaren anys y Donya Ignasia no tenia familia; aixó fou la pena que li rosegá ?! cor y enterboli la felicitat de aquell matrimoni. Lo senyor Pere girá y capgirá tots sos llibres, estudiant, cercant, pera penetrar y comprender eix misteriós fenòmeno fisiolò-gich de nostra reproducció... pero fou en và.

Un dia donya Ignasia li digué: Pere vuy anar á Nuria.

En Pere encara que molt home de bé, com á metje era bastant despreocupat de las cosas de religió.—Ja t' ho pots treurer del cap; seré pas jo que t' hi accompanyaré.—Marit meu! serás bon minyó?—De cap manera... pero fou tant lo que insistí durant molts dias que lo senyor Pere no sols l' accompanyá á Nuria pero fins li feu ficar l' cap á l' olla.

Quant fou ben convensuda que havia de perdre tota esperansa,

tingué de resignarse. Allavors la doná á fer cofias, fassets, llensolets com si hagués d' esser mare. Las Ponas y demés amigas deyan: Sembla que donya Ignasia te novedat que ja prepara la robeta; fins felicitavan al senyor Pere que tot satisfet feya la mitja rialla. Las germanas del Hospici ne deyan bé, puig que quan tenia lo farcellet fet las hi donava.

Durant llur estada á Figueras, lo metje Ferrer era coneugut de totes las familias principals de la comarca.

Lo dia que se 'n aná 'establirse á Besalú, lo trobaren molt á faltar. Ara es vell y no li falta bona experiència. Es apreciat per tothom y sobretot per sos malalts qui per son carácter franch y joyial los hi fa oblidar sos mals. A mida que passan anys creix sa bona humor; sempre 'n té una qu' altra per contar.

Los Ferrers s' han fet vells. Fa anys que viuhen á Besalú. Ell no vol visitar gayre y encara menos de nits. Sols s' aixeca per las familias amigas que visita, com las Ponas y los Zacarias.

Ella encara que vella continua fent llensolets y fassets de criatura, es la sola vera alegria que té en aquest mon, que li dona un reflexo d' ilusió maternal. Quant te lo farcellet fet ella mateixa lo porta á l' hospici; la mare superiora li entrega una criatura; ella l' assenta en una cadira baixa, se la posa á la falda, la despulla, la patoneja, la torna á vestir ab la robeta nova que li porta... A tots aquells angelets los estima com si fossen seus... Quin cor de mare! quin afecte!... quin amor!...

No, lo cor de la dona no s' envelleix mai, ben diferent del nostre que ab las arrugas de la vellesa 's torna tot pausit.

Ella pensa ab lo cor, nosaltres ab lo cap.

Quant en lo Paradís terrenal Deu creá Eva, al treurer la costella d' Adam ben segur que feu seguir un bon tros de son cor. Per xó en ella li sobra lo que al home li falta.

La vida de la dona es tota d' afecte, abnegació y sacrifici. L' amor que domina en ella es l' amor maternal; sobrepuja tots los demés; es l' únic constant, verdader... Com que Deu l' ha feta pera esser mare... que desgraciada la dona que no pot cumplir sa sagrada missió! Veu fugir los somnis daurats de sa jovenesa... es la flor que exhala en plena florida son aromàtic perfum; sospira per lo desitjat pol'len que li ba de portar la caprichosa abella... desfloreix, tanca en son calser son pur aroma, sas ilusions, son amor... sas petals cauen mustidas, se seca i y no grana!...

c. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Seguiràd.)

À ANGÉLICA

Lo jorn moria quan jo al cim pujava
del enlayrat turó;
en l' herba dels camius lo grill cantava
y 'l papelló crepuscolar volava
rabejantse en la tímida foscor.

¡Qué dolsa al cor la soletat tranquila
hont no arriva 'l brugit
del renou que febrosa mou la vida!
Be val pel poble que allá lluny s' apila
eix casal sol y vern enmorenit.

Aquí la pau deu tindre eterna estada
y convidá á estimá;
¡oh Angélica! si hi fossis, la vesprada
t' agradaría més que cap vegada
desd' eix Hoch hont lo cel no es tant llunyá.

Y veurías la mar, ja mitj confosa
ab lo cel emboyrat,
y 'ls vinyars ab sa fruya delitosa
y 't diría ma boca, reyna hermosa,
com estima mon cor enamorat.

MIQUEL LAPORTA.

ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

(Continuació.)

III

LOS ZACARIAS

Los días de bon temps, al arribar á Besalú, lo peix de Rosas, Cadaqués, La Selva y Llansá, la pescateria es tot barullo y confusió de crits, empentas de criadas, senyoras y menestralas ab llur cistell de compra sota 'l bras en mitj dels peixaters que arriban y descarregan las canastras plenes de peix posat entre fullas de col arruixadas; casi no s' hi pot circular...

Sardina que velluga! que velluga!... eridan las peixateras... llus de palangre encara viu!... tú, noyal!... Vosté! comprim aquest nero!... —Los congres son encara vius y las llagostas botan de la canastra.—Senyor Zacarias!... mirí li guardo aquets rogerets!... no mes á dos ralets!... á dos ralets!... —Quin espignet las donas del peix!... un s' ha de tapar las orellas. Lo senyor Zacarias no porta cap cabasset, se treu lo mocador blau de la butxaca, hi estén dos fullas de col, hi posa los rogerets; al surtir compra á la porta de la pescateria dos cuartos de creixens y apit bort que fica dins lo mocador, s' en va tot satisfet á casa seva, carrer de Vilabertran, pis tercer, y entrega lo peix á la Tuyas, sa criada.

No 's crequin que 'l senyor Zacarias fassi aixó per necessitat, no tal; es un ver gastrónomo y li agrada molt lo peix.

Desde que un dia la Tuyas lí portá un llobarro un poch estantís,

LA RENAIIXENSA.—Any XVII.

may mes s' en volgué fiar. Cada matí, al sortir de missa de 10, compareix á la pescatería; totes las peixateras lo coneixen y 'l cridan, oferintli lo millor peix que tenen, puig no regateja may; fa un passeig pel mercat, ensumant á dreta y esquerra per si troba un bossí bó.

Quant sent á tocar las 12—éll ne diu las piadosas—al campanar de l' iglesia de Sant Pere, se deixa caurer á casa seva pera posarse á taula. Mentre menja la escudella y carn d' olla, la Tuyas fa fregir los rogerets que xiulan y se reblincan dins la paella de tant frescos; se los menja á crema dent ab l' enciam de creixens y apit bort. A taula no vol got; quant lo vi es bó diu que sols se pot savorejar ab lo xerrich del porró refrescat dins la galleda. Quant es ben fartet s' empatriaca en una cadira de brassos, fuma un cigarret ab beatitud seguint ab la mirada las volutas del fum que 's pert dalt lo sostre, é insensiblement s' adorm.

La mitj diàda dura no mes una hora. A las dos entra en sa cambra, treu d' un armari estisoras, aliquetas, pinzell, cola y pastetas y se posa á retallar paper y cartró. Fa capsetas, creus, medallons, cadrats ab cartró y paper daurat, platejat, de tots colors. Es molt trassut.

Ho fá per afició, per entretenirse; no creguin que sia pera guanyar la vida: lo senyor Zacarías ha fet una fortuneta venent betas y fil.

Fa alguns anys que cedí sa botiga y ara viu de renda. Te 58 anys, petit, groixut, cara rodona de pá fresch, sense pel, fesomia riallera de bonatxás, de bon Jan.

Sol portar una levita de llarchs faldons que conté dues fondas butxacas d' ahont surt sempre lo corn d' un mocador blau, de cuadrets rogenchs. Li serveixen pera posarhi tota mena de cosas, fins de vegadas lo peix que compra.

Sa vida es regulada com un rellotge; á las 10 en punt s' en va al llit. No surt gayre á las nits, si surt es per anar á cá las Ponas ó á cá 'n Ferrer hont de vegadas los días de festa fan la loteria á un céntim lo cartró.

Lo senyor Zacarías ha passat los anys de sa joventut dormint sobre 'l taulell de la botiga, travallant com un negre per l' afany de guanyar alguns cuartos. No es estrany que may hagi pensat á acomodar-se, á cercar muller. Als 45 anys vengué sa botiga, realisá los crèdits que tenia, comprá paper, y avuy te per viurer y casi li sobra.

Una de las causas que l' impiden casarse fou la criada que lo servia; havia pres tal imperi sobre d' éll, se donava tants ayres de

mestressa que per obtenir pau no gosava fer valquer sa autoritat d' amo. La Tuyas no obstant es una bona dona; te 55 anys; fa deu anys que l' serveix. Se considera com una majordona de rector de poble.

Las Ponas al principi l' agasajaven molt; pero ab llur fatxa y veu masculina no li inspiravan cap dels sentiments que inspira la dona al home.

Ab tot y aixó lo senyor Zacarías reconeixia la necessitat de penderer muller.

Veya arribar la vellesa ab sas maturas; volia una dona que l' cuy. dés, que li fes conversa. Pero ¿y trobar?... aixó era lo mes peligut. Sois una de las Ponas, ó bé la Rufina, nevoda del frare mercenari, podian fer per ell. Es probable que se hagués quedat solter tota sa vida sense una circumstancia prou original deguda al senyor metge Ferrer.

Un dia que á cá las Ponas celebravan lo Sant de la Tomasa, la Rufina fou convidada ab son oncle lo frare. Lo senyor Pere y donya Ignasia eran també convidats. Lo dinar fou molt alegre, animat per la presencia del senyor Zacarías qui com á vell fadí sempre feya bojejar lo cor de las cinch donzel·las.

La Rufina era una segona edició de las Ponas, poch afavorida com elles. Havia suspirat en va pel matrimoni. Vivia resignada al costat de son oncle, encomanantse á Deu. Era flor espigada sense poguer granar. Tenia 45 anys; molt amiga de las Ponas.

A postres, lo senyor Pere sempre de gresca, digué :

—Vosté, Zacarias, que pensa fer? Està determinat á quedarse solter tota sa vida? Aixó no li convé. Fassi com jo; entri á la confraria.

—Vosté 'm fa riurer... y trobar?

Las cinch donzel·las baixaren los ulls, posantse serias.

—Aixó no es cap rahó. ¿Me vol deixar fer?

—No veu que ja só massa vell.

—Fugi!... l' home no es may vell; no es veritat Ignasia?

—Ja que tu ho dius...

—Donchs deixim fer y veurá que bé 'n surtirá.

—Vosté, Sr. Pere, es molt plaga; pero si va de serio ja desd' are li dono poders.

Eixa conversa, devant las Ponas y la Rufina, las feu tornar rojas. Lo dinar s' acabá ab molta serietat.

Passáren alguns días. Lo metge ja no pensava més ab lo que havia promés, quan una tarda se li presentá á son despaig lo senyor Zacarías.

— Ah! es vosté. Assentis. ¿Com estém de salut?
 — Be, per ara.
 — Donchs, com ho tenim? Què 'm conta de nou?
 — Jo li dire... Sab alló del casori?... Vol jugar que no se 'n ha recordat?

— No me 'n he hagut de recordar!... Vaya!... Pero ho creuria que 'm trobo en grave compromís?

— Digui.

— Es lo cas que las quatre Ponas lo volen.

— Ja es prou peliagut.

— Vosté no té cap preferencia?

— Jo li diré: son donas... A la meva edat cal mirar prim... Ja convinch qu' es un bossí dur de roseigar; pero qui 's nega no mira quina aigua beu. Francament, no crech tenir cap preferencia.

— Donchs fem una cosa: tirem á pallas curtas.

Aixís ho feren, y la Rufina fou la que surtí ab la palla més curta. Un mes després fou la muller del senyor Zacarías.

Lo matrimoni fou ben acertat. Los dos de edat, may la senyora Rufina podia esperansar de tenir familia. La Tuyas, encara que acostumada á fer de mestressa, resigná sos poders á la senyora Rufina, lo que proba que te bon cor y no 's deixá dominar per la superbia tant natural en la majordona que ha manat deu anys durant lo celibat del senyor Zacarías.

Las costums de la casa son las mateixas abuy que en los primers de casats. S' estiman molt; may se veu l' un sense l' altre; la gent del barri los hi diuhens; en Grau y l' Eulari. Ella baixa, rodona, grasseta. Desde qu' es casada li han surtit á la barba y sobre 'l llabi una munió de pels blancks y castanys prou llarchs, lo qual li dona á primera vista cara de mal génit; pero créguin qu' es bona dona, de cor y bondat.

Los dos son gent d' iglesia, de confrarias y obras de beneficencia. L' únic defecte que se li coneix á la senyora Rufina, si tota vegada es defecte, es la déria de fer casaments. Quan tracta d' eixa cuestió ab sos amichs, se fa pesada de massa enrahonar; es una vera mania. Lo más es que tots los casaments embastats se li desfan; aixó li fa pena; es l' únic mal de cap que té.

Al senyor Zacarías cada dia se 'l veu pel matí ab son bastonet recurrent la pescatería y lo mercat; es sa costüm. D' algun temps en aquesta part s' ha tornat molt desmemoriat.

Un diumenge al vespre, los Zacarías vestits de festa, ell ab sa llarga levita y tarot, ella ab son xal de crespó y mantellina, anáren á

passar la vetllada á casa las Ponas. Jugavan á la loteria. Tots los amichs de la casa s' hi trobaven: los Ferrers, l'oncle frare y duas vehinias més. Quan tots foren assentats al entorn de la taula ab los cartrons al devant, comensá la Cisa que tirava las bolas: lo primer... Esperis una miqueta, digué l' Ignasia... Pere, dona 'm grans de blat de moro... Cisa no vagí depressa... Lo primer... hi sou tots?... 31... 40... Sant Joseph... — Qué vol dir? pregunta en Zacarías. — Home es 19 de Mars... La destral... — Si no canta millor, Cisa, deixaré de marcar; ja m' han passat dos números, digué la Rufina... 43... 80... Remeni, Cisa, remeni... 4... Terna, digué la Rafela, arreplegant sis grans de blat de moro que representavan céntims.

Lo senyor Pere assentat al costat del senyor Zacarías feya rato que ensumava tot arrufant lo nas. A mossen Jaume alguna cosa també li passava, puig prenia polvo sobre polvo... 17... 3... lo punt de les donas... ¿Quin es? Tretze, home, tretze!... Com lo senyor Pere continuava arrufant lo nas, las Ponas se donáren per entesas; donáren la culpa al Xelin que dormia á sobre una cadira; lo pòrtaren al menjador sentlo acotxar sobre una estora... 10... 2... Fora 'l gos lo fetor continuava... 31... 8... Aixó es inaguantable, digué lo senyor Pere, aixecantse de la cadira. Tots s' aixecáren, regirant los mobles, mirant ab lo llum sota la taula... Lo fetor semblava dimanar del senyor Zacarías. Al últim, no poguent mes aguantar, lo senyor Pere se 'l mirá de fit á fit, lo prengué pels brassos: home! palpis! registris!... Lo senyor Zacarías tot astorat se ficà las mans á las butxacas de sa llarga levita y ne tragué un bulto embolicat ab paper... era una guatlla que havia comprat al mercat passat, feya cinch dias... se la havia oblidada dins la butxaca!... Quin apuro!... La Rufina tota avergonyida, pretextá tenir migranya, agafà 'l bras de son marit y després de saludar se despediren de la tertulia. Arribá á casa molt enfadada, diguent á son marit: ja 't pots despedir de la levita ab faldons; acabarian per dirte en Butxacas; ja no 'l veurás més; demà la donaré al hortelá de can Desplà, ab ton tarot, pera fer fugir los pardals... Lo senyor Zacarías molt avergonyit se callà, puig conegué que tenia culpa.

Los Zacarias son coneguts de tot lo barri; quan surten á passeig tothom los hi dona 'l Deu los guard'; puig son gent de bé que fan caritat y estiman al pobre.

Ell sempre s' entreté fent capsas de cartró. L' altre dia regalá á mossen Jaume un sepulcre de vidre y paper primorosament fet.

Ella com més vella 's fa més li creix l' afany de volgwer casar la gent. Quan té la ditxa de fer un casament, no 's posseheix d' alegria.

Fa com la mosca del carro de la faula, pero tant se val; es convidada al casament ab son marit; may falta á fer un bon regalo als núvis; la fan padrina... ja n' es de sis criaturas... Pobre senyora Rufina!... Si es tan dona de bé!...

IV.

LOS COSMES

A la tertulia de las Ponás solia anarhi un senyor molt original; era un tipo. No se li veyá gayre, no mes per las festas anyals; puig es apotecari y no pot deixar la botiga. Es d' edat, viudo, un poch gaperut de tant de picá. 'L morter pera fer pegats y ungüents. Passa sa vida assentat en una cadira de brassos ab respatlles de cuyro, darrera lo taulell. Sa botiga fa la admiració dels arqueólechs per sos pots que contan centurias, ramejats de flors blavencas de lo més capritxós, joyas ceràmicas del sigele XVI. Al fons de la botiga y dintre una capelleta dalt del sostre, s' hi veuhens dos sants: Sant Cosme y Sant Damiá, patrons de metges y apotecaris; al mostrador, en mitj de pots, bufetas de guta-perxa, xeringas, capsetas, canonets, dues grans bolas de vidre plenes d' un líquit vermel·l y blau que á la nit fan la admiració de la maynada del carrer. Li diuhens lo senyor Cosme. Sa vida es misteriosa; viu sol; se fa la cuyna, te un fogó á l' arrera botiga; una dona vella del carrer li fa las feynas, li renta la roba, li escombra 'l pis. Després que va perdre la seva muller que porta eixa vida retirada. Sols lo metge Ferrer ab son caràcter jovial lo treu de sa apatia.

Los Cosmes son apotecaris de pare á fill desde molts anys, cone-guts y apreciats de tota la comarca del Fluvia. Lo senyor Cosme, lo pare, era un sabi. Ab las nocions de botànica que havia adquirit en sos estudis, s' havia dedicat á las plantas medicinals que coneixia millor que cap herbolari. Los pagesos no necessitaven metge, sabian que 'l senyor Cosme los hi donaria las herbas que 'ls havian de curar á ells y llur bestiar.

La botiga dels Cosmes posseeix un elixir compost de plantas aromáticas medicinals, cullidas á la montanya, que té molta anomenada; fou compost per un besavi de la família; es estomacal y fa pahir. Ademés lo senyor Cosme fa un bálsam pera curar talls y nafras que fa miracles. Quan lo volgué batejar no sabia quin nom donarli. Lo metge Ferrer, sempre de gresca, li digné: ja que vos diheu Cosme

digauli bálsam cosmétich, y aixís fou. Pero quan m' enviava remesas als apotecaris d' Olot, Figueras y Banyolas, li tornavan dihentli que no volian ungüent de barber. Allavors, al contar al senyor Pere la confusió en que 's trobava, li digué lo metge: ja que no vol que 's diga ungüent cosmétich, diguili cosmich, ja que de totas maneras te que portar son nom; y aixís s' anomená; pero 'ls apotecaris y envejosos l' anomenan ungüent cómich, com si fos permés burlarse d' un remey que feya tant de bé.

En sos estudis botánichs lo senyor Cosme ha fet una observació per cert molt singular que dona gust sentirli explicar: La Providència, nostra bona mare, deya, ha posat en la naturalesa lo remey al costat del mal. Estich ben segur que la ciencia terapéutica vegetal, en son avans, trobará en las plantas remeys pera gurir totes las malalties que afectan l' humanitat. Observeu una cosa: las plantas que curan las feridas de sageta, tenen la fulla de forma de púa de sageta, y entre molts nos citá la fulla de la sarsaparella. Las feridas de llansa tenen las plantas que las curan figura de ferro de llansa; y aixís per l' estil. Es teoria trobada per ell en sas llargas meditacions, darrera l' taulell, assentat en sa cadira de brassos, rodejat de llibres de pergami que tractan de remeys que curan las malalties.

Sa botiga es sos amors; no s' en mou may. Ab quin afany frega y respalla aquells pots venerables, que en lletras gólicas blaveucas portan lo nom de la droga que contenen! Sobre l' taulell molt net, hi té dos parells de balansas sempre lluentas; la mes petita es posada sota campana de vidre; sembla una joguina. Lo dia de Sant Cosme y Sant Damià fa cremar una llantieta que penja del sostre devant de la capelleta.

Es l' únic dia que 's permet fer venir una cuynera per amanir lo dinar ahont lo senyor Pere y lo senyor Zacarias son sempre convidats.

Ademés de son gran afecte per las plantas lo senyor Cosme es molt aficionat á tenir auells engaviats quals gávias son penjadas ab un clau á la galeria de darrera sa casa que dona al jardinet; hi te una cardina, un verdúm, un gafarró y un pinsá; en un recó de la galeria una eria de canaris. Se havia empenyat en volguer criar rossinyols; pero, á pesar de las precaucions que prenia á l' hivern se li morian. Criava un merlot que havia comprat á un sabater que xiulava la Masselosa, es dir los primers compassos perquè á lo millor acababa per un xiulet hagut que se sentia de tot lo carrer.

En lo jardinet no hi té cap flor sino plantas medicinals de tota

mena, donsell, ruda, malva, scrofularias, fonolls, menta; lo que feya dir al senyor Zacarias que era mes cementeri que jardi.

No se posá al cap la bona dona de 'n-Zacarías, la Rufina, de vol-guerlo casar!... Es idea que fa temps la barrinava. Comensá á tirar sos plans. De cap manera volgué ráurer ab las Ponas puig que se 'n havia enportat massa xascos. Lo senyor Gosme tenia allavors 60 anys; necessitava una dona de 50.

En lo carrer de Banyolas vivia una beata, viuda d' un comandant retirat qual viudedat li sufia per viurer. Es amiga de la Rufina, molt dona d' iglesia, té uns 50 anys y los porta molt bé. Se diu Madrona.

Un dia, al surtir de sermó, la Rufina aná á pendre xocolata á casa sa amiga. Parlaren del sermó que precisament havia versat sobre l' matrimoni.

—Quín predicador mes elocuent! digué la Madrona; nos ha dit unas veritats irrefutables... Al escoltarlo me semblava encara trobar-mhi. Pobre Feliu! al pérdrel ho he perdut tot!... una dona sense l' home es com una aucella sense parella, sense niu; va mitj perduda en eixa vall de llàgrimas... pero, á la voluntat de Deu que nos dona la santa resignació!... Vosté, Rufina, té en Zacarías que la fa felís... Ah! Rufina, al pensarhi me venen las llàgrimas als ulls!... —y ab lo modedor s'aixugá una llagrimeta que li lliscava galta avall.

—Madrona la compadeixo pero sápiga que no hi ha pena que no tinga son consol. Vosté podria encara mereixer y fer la felicitat d' un altre home,

—Ah! nó, no, Rufina; la imatge d' en Feliu está gravada dins mon cor! May l' oblidaré! Deu me lo ha près cap altre home lo podria reemplassar! Fa quatre anys que morí... me sembla qu' era ahir... tant que jo l' estimava!... y ell tant bondadós!... tant carinyós!... Ay! Feliu meu! Deu nos ha separat pero nostres cors son y serán units per sempre! —y se posá á plorar de debó.

—Madrona, cregui que comprehenc son plany... Ah! si vosté volta!... no li faltaria un home que l' estimaria com l' estimava en Feliu... que tindria totes las cualitats pera ferla ditxosa... eix home jo l' conech.

—No, Rufina, no!... may més! —y aixugant sas llàgrimas tot ploriquejant. —Se podria saber qui es?...

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Acabará).